

УДК 65.01

Класифікація змін у діяльності підприємств

Грінченко Р.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Одеський національний економічний університет

У статті проведено аналіз теоретичних підходів до визначення поняття «зміни», розглянуто підходи та ознаки, за якими відбувається класифікація наявних змін під час діяльності підприємств. Запропоновано адаптацію діяльності підприємства до змін розглядати з погляду чотирьох основних складників: організаційно-економічного, правового, технологічного та соціального.

Ключові слова: адаптація, зміни, діяльність, управління, механізм.

Грінченко Р.В. КЛАССИФИКАЦИЯ ИЗМЕНЕНИЙ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье проведен анализ теоретических подходов к определению понятия «изменения», рассмотрены подходы и признаки, по которым происходит классификация существующих изменений при деятельности предприятий. Предложено адаптацию деятельности предприятия к изменениям рассматривать с четырех сторон: организационно-экономической, правовой, технологической и социальной составляющих.

Ключевые слова: адаптация, изменения, деятельность, управление, механизм.

Hrinchenko R.V. CLASSIFICATION OF CHANGES IN THE ACTIVITIES OF ENTERPRISES

The article analyzes theoretical approaches to the concept definition of the "change", considers approaches and attributes under which the classification of existing changes occurs in the activity of enterprises. It is proposed to adapt the enterprise to changes from the perspective in four main components: organizational, economic, legal, technological and social components.

Keywords: adaptation, change, activity, management, mechanism.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Теоретичні засади управління адаптаційними змінами діяльності підприємств на сучасному етапі розвитку економіки є необхідним складником ефективної стратегії його розвитку та стратегією формування конкурентоспроможності підприємства. Особливої актуальності набуває дослідження управління адаптаційними змінами для агропромислових підприємств, ефективного функціонування яких є запорукою забезпечення продовольчої безпеки країни та рушійною силою для розвитку економіки країни.

Будь-які питання розроблення механізму управління адаптаційними змінами діяльності підприємств необхідно починати з поглибленого вивчення та узагальнення сучасних теоретичних підходів до визначення адаптації діяльності підприємств як основи формування їх конкурентоспроможності.

Проте управління адаптаційними змінами сучасних агропромислових підприємств повинно базуватися на досконалому вивченні та опрацюванні сутності та основних складників управління адаптаційними змінами в умовах конкурентного середовища. Отже, виникає необхідність досконалого вивчення сучасних теоретичних підходів до визна-

чення понять «зміни», «управління адаптаційними змінами».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В останні роки багато зарубіжних та вітчизняних учених приділяють значну увагу питанням адаптації до змін у діяльності підприємств, серед яких: Р. Акофф, І. Ансофф, Н. Білошкурська, П. Браунінг, М. Буднік, Н. Васюткіна, В. Дубчак, О. Кожевїна, Г. Козаченко, В. Кучеренко, Т. Ландїна, Л. Мельник, Б. Мільнер, Е. Пастухова, І. Пітайкіна, Л. Растрігін, Д. Хайман, О. Хитра, Г. Ханалїєв, Е. Чиженькова, О. Шатїлова, В. Якубів, В. Ячменьова та ін. Проте теоретичний базис адаптації діяльності агропромислових підприємств сьогодні вимагає більш детального розроблення та осмислення з урахуванням специфічних видів наявних змін та їх можливого впливу на діяльність агропромислових підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження та вдосконалення теоретичного підходу до виділення та класифікації наявних змін у діяльності підприємств з урахуванням специфічних особливостей діяльності агропромислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час формування сучасного

механізму управління адаптаційними змінами агропромислових підприємств необхідно передусім з'ясувати теоретичні надбання у сфері адаптації діяльності підприємств та управління цими адаптаційними змінами. На нинішньому етапі розвитку світової та вітчизняної наукової думки з приводу визначення поняття «адаптація» існує багато різноспрямованих трактувань.

У нашій статті будемо використовувати авторське визначення поняття «адаптація», сформоване з урахуванням особливостей діяльності агропромислових підприємств.

Під адаптацією слід розуміти безперервний процес дослідження зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності підприємства, розроблення та впровадження змін в управлінні організаційно-економічними, правовими, технологічними та соціальними складниками діяльності підприємств для досягнення цільових показників діяльності та підвищення конкурентоспроможності підприємств.

Наступним етапом теоретичного дослідження виступає виявлення сутності поняття «зміни» та їх класифікація з урахуванням особливостей діяльності агропромислових підприємств.

У сучасній науковій літературі розрізняють два класи механізмів зміни системи [1; 2]:

1. Адаптивні механізми – характеризують зміни, які дають змогу системі адаптуватися до динамічної зміни факторів зовнішнього та внутрішнього середовища без утрати системної цілісності.

2. Біфуркаційні механізми – характеризують зміни, за яких організація як система не зберігає цілісності та набуває нової якості за збереження.

Розглядаючи та трактуючи поняття «зміни», сучасні наукові школи здійснюють це у трьох основних напрямках:

- зовнішніх змін;
- внутрішніх змін;
- адміністративних змін.

Таким чином, сучасним підприємствам необхідно управляти адаптаційними змінами з погляду формування адаптивного механізму управління – на рівні управління зовнішніми, внутрішніми та адміністративними змінами. Проте слід завжди брати до уваги можливість та дію біфуркаційного механізму зміни системи.

Зміни, які відбуваються у сучасному бізнес-середовищі, характеризуються такими особливостями [3]:

- простір стає глобальним та віртуальним;

- час стає стислим і критичним;
- споживач хоче бути співавтором;
- захист: система патентів не рятує;
- частка послуг невпинно зростає;
- продукти оновлюються усе швидше;
- зміни втрачають циклічність.

Аналізуючи процес управління адаптацією діяльності підприємств до змін, необхідно чітко виділити можливі варіанти змін, які сьогодні існують. Є декілька ознак, за якими класифікують зміни [4; 5]:

1) За рівнем виникнення змін виділяють: зовнішні та внутрішні. Тобто за такої класифікації необхідно розробляти механізм управління адаптацією підприємства до змін окремо для адаптації до зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності підприємства.

2) За функціональними напрямками діяльності підприємства: зміни у фінансах, маркетингу, виробництві, персоналі тощо. Застосування такої класифікації передбачається функціональним підходом до управління підприємством.

3) За цільовою спрямованістю: оперативні, тактичні та стратегічні зміни. Всі види змін за цією ознакою повинно враховувати підприємство під час управління адаптацією його діяльності, оскільки управління адаптацією тільки у короткостроковій перспективі (тактичні та оперативні) може призвести до втрати конкурентних позицій підприємств на ринку у довгостроковій перспективі.

4) За характером змін: революційні та еволюційні зміни.

Під час дослідження сутності та особливостей сучасних змін, що супроводжують діяльність підприємств, необхідно виявити особливості основних економічних процесів.

Залежно від динаміки розвитку економічні процеси прийнято ділити на еволюційні й хвилеподібні. Еволюційні є неповторними й необоротними, тобто це процеси переходу від однієї локальної рівноваги до іншої. Вони підкреслюють динаміку нерівноваги в економіці.

Еволюційні процеси – це неповторні й необоротні процеси, які за відсутності різких сторонніх впливів протікають у тому самому напрямі з певною тенденцією до росту або зниження показників (наприклад, тенденція росту населення, збільшення обсягу виробництва і т. д.). Процеси переходу з одного стану рівноваги до іншого є еволюційними.

Хвилеподібні – це повторювані, або оборотні, процеси, за яких однакові значення показників можуть бути досягнуті в різні пері-

оди часу з однаковими або подібними супутніми їм збігами обставин.

Хвилеподібні процеси описують стан періодичного відхилення системи від середнього значення рівноваги. Ці процеси характеризуються повторюваністю й оборотністю.

Еволюційні та хвилеподібні процеси можуть бути піддані коливальним збурюванням постійного (хвилеподібного) і випадкового характеру.

Революційні зміни відбуваються передусім унаслідок дії науково-технічного прогресу та стають початком нових довгих хвиль розвитку економіки [6, с. 18].

5) За типом розвитку: екстенсивні та регресивні зміни. Слід зауважити, що на різних етапах розвитку економіки та діяльності підприємства виникають як екстенсивні, так і регресивні зміни. Однозначно неможливо стверджувати, що ті чи інші зміни є негативними для діяльності підприємства, можливість їх виникнення необхідно обов'язково враховувати під час управління адаптацією діяльності сучасних підприємств.

6) За факторами виникнення: екзогенні та ендогенні зміни. Визначення переліку чинників, які впливають на діяльність сучасних підприємств є одним із найважливіших завдань ефективного управління. Такі чинники групують у дві основні групи: чинники, що діють ззовні (екзогенні) та внутрішні чинники (ендогенні).

7) За спрямованістю розвитку: прогресивні та регресивні зміни. Одним з основних завдань управління адаптаційними змінами діяльності підприємств виступає формування такого механізму управління, який би був здатним не допускати регресивних змін у діяльності підприємства, прогнозуючи їх завчасно та формуючи необхідні механізми захисту.

8) За ймовірністю виникнення: передбачувані та непередбачувані. Завжди у діяльності підприємств на ринку будуть існувати зміни, які не будуть передбачуваними завчасно. Проте необхідно під час формування механізму управління адаптаційними змінами враховувати вірогідність виникнення й таких змін і розробляти заходи їх нівелювання.

Деякі науковці ототожнюють поняття «зміна» та «розвиток». На нашу думку, поняття «розвиток» несе позитивні наслідки для діяльності підприємства. А поняття «зміна» може нести у собі як позитивні, так і негативні наслідки для діяльності підприємства, тому поняття «зміна» є дещо ширшим за поняття розвиток.

Н.В. Васюткіна [7, с. 122] пропонує таке визначення управління змінами: «...управління змінами являє собою структурований процес, що визначає послідовність дій і заходів управлінського персоналу підприємства, завдання яких – передбачати зміни у зовнішньому середовищі, розробляти альтернативні варіанти адаптації внутрішнього середовища й упроваджувати зміни згідно з технічними, економічними можливостями підприємства, а також з обліком соціальних чинників і психологічного клімату всередині підприємства. Управління змінами включає визначення необхідних ресурсів і підтримку взаємовідносин із зовнішнім середовищем, які дають змогу підприємству реалізувати поставлені завдання; припускає рішення специфічних питань управління підприємством, включаючи організаційні кадрові, комунікаційні і інформаційні аспекти».

Специфічними особливостями функціонування підприємства на ринку є висока швидкість та динамічність змін, що відбуваються на цьому ринку. Така швидкість та динамічність накладають свій відбиток на необхідність адаптації діяльності підприємств до цих змін. Управління адаптаційними змінами сучасних підприємств, що базується на науково обґрунтованому підході, є запорукою формування конкурентоспроможного підприємства в умовах ринку.

Можна виділити наукові підходи Г. Хемела, К. Прахалада та О'Ніла [8], які акцентують увагу на тому, що недостатньо тільки швидко реагувати на зовнішні зміни, необхідно їх передбачати в майбутньому для подальшого ефективного функціонування підприємства. За такого підходу акцентується увага не тільки на процесі управління адаптаційними змінами підприємства, а й на формуванні такого механізму управління адаптаційними змінами підприємства, який здатен би був прогнозувати зміни у середовищі діяльності підприємства та гнучко пристосовуватися до них.

Висновки з цього дослідження. На думку провідних зарубіжних та вітчизняних науковців, основний механізм адаптації діяльності підприємств відбувається завдяки управлінню організаційними, виробничими та управлінськими процесами на підприємстві. Проте не кожне підприємство здатне гнучко реагувати на вплив умов ринку та змінювати свій організаційний, виробничий та управлінський механізми. Саме здатність гнучко реагувати на зміну зовнішніх умов шляхом пристосування внутрішніх характеристик й є адаптаційними

можливостями підприємства. Чим більше у підприємства адаптаційних можливостей, тим вище вірогідність досягнення ним запланованих цілей в умовах зовнішньої середовища, що динамічно розвивається.

Таким чином, механізм адаптації діяльності підприємств до змін слід розглядати з погляду трьох основних складників: організаційного, виробничого, управлінського механізмів, що в сукупності своїх взаємозв'язків становлять складну систему адаптації підприємства до умов ринку.

Проте, на нашу думку, існує наукове протиріччя у такому трактуванні. Сам по собі управ-

лінський механізм передбачає управління організаційно-економічними, правовими, технологічними та соціальними аспектами діяльності підприємства. Таким чином, адаптацію діяльності підприємства до змін необхідно розглядати не з трьох боків, а з чотирьох: організаційно-економічного, правового, технологічного та соціального. Тільки таке комплексне поєднання напрямів та складників в управлінні адаптацією надасть можливість ефективно управляти такими адаптаційними змінами діяльності підприємства. У такому разі будуть системно враховані всі аспекти діяльності підприємства в умовах ринку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Основи стійкого розвитку : [навч. посіб.] / За заг ред. Л.Г. Мельника. – Суми : Університетська книга, 2005. – 654 с.
2. Хитра О.В. Проблеми організаційного розвитку крізь призму синергетики / О.В. Хитра // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2008. – Т. 2. – С. 188–195.
3. Якубів В.М. Стратегічне управління : [електронний конспект лекцій] / В.М. Якубів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://194.44.152.155/eilib/local/2045.pdf>.
4. Кожевина О.В. Управление развитием организации: теория, методология, практика / О.В. Кожевина. – Барнаул : АГУ, 2008. – 237 с.
5. Мильнер Б.З. Теория организации / Б.З. Мильнер. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 864 с.
6. Моніторинг світових ринків харчової сировини та продукції АПК : [навч. посіб.] / В.Р. Кучеренко, А.В. Андрейченко, Р.В. Грінченко – Одеса : Прес-кур'єр, 2013. – 112 с.
7. Васюткіна Н.В. Управління сталим розвитком підприємств: теоретико-методологічний аспект / Н.В. Васюткіна. – Київ : Ліра-К, 2014. – 334 с.
8. Стратегическая гибкость / Г. Хэмэл, К. Прахалад, Д. О`Нил ; пер. с англ. – СПб. : Питер, 2005. – 384 с.